

BÜKY LÁSZLÓ

Tárgy, szó, szöveg – A szekér szó a szövegértésben

A *szekér* főnév írásban föllelt első előfordulása 1372 utáni: „Mykoron az barátok fewkfegegrewl kernenek nemý *fzekeret* [...]”¹; a szó honfoglalás előtti iráni jövevényszó lehet, lásd TESz.², ÚEszWeb.³ A jelentésében – ’állatvontatású közlekedési eszköz’ – lényegében a *kocsival* azonos magyar fejlemény, Kocs község és környéke kerékgyártó mesterei termékének származási helyét (*Kocs* + -i; lásd TESz., ÚEszWeb.) őrizi a magyarban, ahonnan számos nyelvbe eljutott, mivel a kocsi szekerek célszerűsége és a száznál több alkatrész-ből álló szekér technikai kivitele egyedülálló volt. A finomabb készítésű és főként személyszállításra való és a nagyobb, nehéz, hosszú, valamint kevésbé kidolgozott kivitelű teherszállításra készült jármű megkülönböztetését a *kocsi* és a *szekér* névhasználat mutatja. Előbbit lovakkal, utóbbit jármozott állatokkal szokták vontatni. A használat szerint például sóhordó, szénás, törkölyhordó szekér és még sokféle célra használatos szekerek ismeretesek, persze táji változatok szerinti fajták is vannak (debreceni, kolozsvári, orosz, somorjai, tót stb.).⁴ A *szekér* szó használata nem volt általános. A Nyugat-Dunántúlon és az Észak-Tiszántúlon a kerek járművek közül azokat, amelyek személyszállításra voltak főképpen használatosak, *kocsinak* nevezték, amelyek elsősorban teherszállításra voltak alkalmasak, *szekérnek*. Erdélyben például és egy északkeleti sávban csak a rugózott hintót nevezik *kocsinak*, minden más négykerekű járművet *szekérnek* tartanak.

*Ezzel szemben központi népterületen kocsinak a ló vontatású, szekérnek pedig az ökörigás járműveket nevezik. Ott mindkét járműtípus teherszállításra szolgál.*⁵
Az Ótestamentum történeiből ismeretes nevezetes szekeret is lovak húzzák:⁶

1 | *Jókai-kódex. XIV–XV. század.* Közzéteszi P. Balázs János. Akadémiai, Bp. 1981. 157.

2 | *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III.* Főszerk. Benkő Loránd. Akadémiai, Bp. 1967–1976. Akadémiai Kiadó, Bp. 1984. (A továbbiakban TESz.)

3 | *Új magyar etimológiai szótár.* MTA Nyelvtudományi Intézet/ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont, Bp. 2011–2022. <https://uesz.nytud.hu/files/uesz-SZ.pdf> (A továbbiakban ÚEszWeb.) (Utolsó megtekintés 2024. 04. 07.)

4 | Juhász Antal: Kerékgyártó mesterség. In: *Magyar Néprajz. III. Kézművesség.* Főszerk. Domonkos Ottó. Akadémiai Kiadó, Bp. 1991. 457–462.; K. Kovács László: [A] kocsi. In: *Magyar néprajzi lexikon III.* Főszerk. Ortutay Gyula. Akadémiai, Bp. 1977–1982. 228–231.

5 | Paládi-Kovács Attila: Közlekedés, szállítás. Kerek járművek. In: *Magyar Néprajz II. Gazdálkodás.* Szerk. Szilágyi Miklós. Akadémiai, Bp. 2001. 811–973.

6 | Szent Biblia [...]. Ford. Cáróli Gáfpár. Vizsoly 1590.

(<https://real-r.mtak.hu/511/1/vizsolyi.pdf>) 2Kir. 2: 11–12. (Utolsó megtekintés: 2024. 04. 10.)

Büky László (1941) – az MTA doktora, Szegedi Tudományegyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék, buky@hung.u-szeged.hu

<https://doi.org/10.36373/em-2024-3-11>

Lőn azért mikor ménnénec, és ménuen befzélgetnénc, imé egy tüzes *szekér*, tüzes louackal egybe, el válaztá őket egy máftól, és felméne Illyes az fzel vefzben az Eegbe. Elifeus pedig ezt látuan kiált vala, édes atyám, édes atyám Izraelnek mind *szekerei* mind louági, és nem látá ötet többé:

A megfelelő bibliai rész a Nova Vulgátában:

Cumque pergerent et incedentes sermocinarentur, ecce *currus* igneus et *equi* ignei diviserunt utrumque; et ascendit Elias per turbinem in caelum. Eliseus autem videbat et clamabat: „Pater mi, pater mi, *currus* Israel et auriga eius!”⁷

Sokakat készített tőprengésre Illés esete, így írt róla a költő és filozófus Besse-
nyei György:

Tudod hogy Illyésnek teste is halhatalan volt. Hadd járjon ha mondják, hogy a tüzes *szekér* halálúl szolgálta néki mig benne azt a hoszszú útát meg tette; de ki bizonyítja kérdésenn kívül lévő próbával, hogy hótonn ment Mennyország-
ba; koporsóul szolgálván addig néki a tüzes *szekér* mig az Angyalok oda fel az ajtónál álmából felsekentették, hogy ÚRnak színe elibe léphessen bé örökös audientiára? Élt é Illyés a *szekérben*, vagy aludtt, vagy halva feküdt, ki látta? ki tudja?⁸

A fordítások a legutóbbi időig a *szekér* főnevet alkalmazzák ebben a szövegrész-
ben, például:

Hirtelen egy tűzben égő harci *szekér* jelent meg, tűz lovakkal, és elválasztotta
őket egymástól, Illést a forgó szél fölragadta a mennybe. Elizeus mindezt látta,
és fölkiáltott: „Atyám! Atyám! Izrael harci szekerei és lovai!”⁹

Ezek a grammatikai mondatok összetett mondatként és szöveg(darab)ként is bi-
zonyos ismereti és szemantikai háttérrel érthetők.¹⁰ Illés Elizeussal átkelt a Jordán
folyón, majd beszélgetve tovább mentek. Elizeus és mások is tudják, hogy Illést el fogja
ragadni az Úr, ami be is következik.

A Károli-biblia megjelenésekor, 1590-ben az olvasók a *szekér* főnevet több jelen-
tésben ismerhették, hiszen mintegy kétszáz évvel korábról van a szóról előfordulási
adat. A szövegrészben – „imé egy tüzes *szekér*, tüzes louackal egybe, el válaztá őket
egy máftól” – a *szekér* tehát azt feltételezi, hogy van egy dolog, amely *szekér*, továbbá:
vannak *louac*, amelyek e *szekérrel* kapcsolatosak. Utóbbi ismeret kapcsolódik ahhoz
az előfeltevéshez, amely a *szekérre* vonatkozik a valóságos világban, és vonatkozik

7 | *Neovulgata*. http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_novum-testamentum_lt.html 2Reg. 2:11–12. (Utolsó megtekintés: 2024. 04. 10.)

8 | Besse nyei György: Az értelemnek keresése e' világnak testében és határa, annak ismeretében. In: uő: *Összes művei. Prózái munkák*. Akadémiai, Bp. 1986. 477–564. 488.

9 | *Biblia. Egyszerű fordítás*. World Bible Translation Center, [USA], 2012. 2Kír. 2: 11–12.

10 | Vö. Kiefer Ferenc: *Az előfeltevések elmélete*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1983. 295.; Tátrai Szilárd: *Bevezetés a pragmatikába*. Tinta, Bp. 2011.

vagy vonatkozhat a *tüzes szekér* szerkezettel kifejezett dologra is, mindez egy lehetséges világban, az elképzelhető dolgok világában szintén érvényes.¹¹ A *tüzes* a szekérről is, a lovakkal is 'lángoló, tűzben égő' jelentésben értendő, jóllehet átvitt értelem is fölmerülhet, főként a ló lehetne *szilaj* 'tüzes'.¹² Mivel a forgó szél Illést (mint egzisztenciális előfeltevési szereplőt) elragadta a mennybe, mivel kísérője, Elizeus kijelenti, hogy a történetben Izrael szekere(i) és lovai játszottak szerepet, ezért Elizeus valóságos világban játszódó eseményt lát, mások, későbbi olvasók lehetséges világban való eseményt lát(hat)nak. Mindkét esetben az előfeltevések a szekérről, a lovakról és Illés elragadásáról egyaránt érvényesek. Sőt: a szöveg olvasó számára az is érvényes, hogy létezik egy személy, aki Elizeus, továbbá előfeltevést vált ki az „el válaztá őket egy máftól” szerkezetes állítmány, ti. van olyan cselekvés, amely 'valakit elvázaszt valakitől'. (Az igekötők perfektív szituációk előállítására is valók: „el válaztá”). A szövegrész megtárgyalt elemeinek preszuppozíciói összhangban vannak, a szövegkoherencia ki van alakulva az elképzelhető világ nyelvi ábrázoltságában. A koherencia a szöveg értelmi folyamatossága, a valamely szövegben szereplő fogalmak és viszonyok kölcsönös kapcsolata a szövegvilág relevanciájában.¹³

Ady Endre egyik költeménye a bibliai esetet példaként használja, a szövegmű alaptétele: „Az Úr Illésként elviszi mind, | Kiket nagyon sujt és szeret [...]”, ami költői közlés, hiszen csak Illést ragadja el az Úr. A *mind* névmás ekként általánosít: **a nagyon sújtottakat és nagyon szeretetteket* (viszi el az Úr). A szó nominális mondatrészt helyettesít, itt tárgyat (rag nélkül).¹⁴

A vers folytatása két metafora: **az Úr szíveket ad [ezeknek az embereknek] – *a szekerek [szívek ~ emberek]*. A versszaknyi szövegmondat a *tüzes* és *gyors* jelzői a vers lehetséges világában lehetnek a *szekerek* jelzői és a *pars pro toto*ként értendő *szívek* jelzői is. A versszöveg további fölépítésében a *szekér* fogalmához kapcsolódó állítások vannak: „A Himaláják jégcsúcsain | *Porzik* szekerük és *zörög*.” – „Gonosz, hűvös szépségek felé | *Száguld* az Illés szekere.” A *porzik*, *száguld* és *zörög* igék előfordulásának következtetési valószínűsége egy *szekérről* kapcsolatos történetek elmondásában nagy, vagyis alacsony a hírértékük; az Ady-vers lehetséges világában váratlan, tehát magas hírértékű, hogy a Himaláják hegycsúcsain, valamint a gonosz és hűvös szépségek felé *száguldva* esnek meg ezek az állítások. A verset emiatt is szokás a bibliai történetet elhagyva értelmezni, szimbolikáját fejtegetve.¹⁵ Ady verse¹⁶ mint költői szövegmű a valós világ a *szekérről* kapcsolatos ismereteinek fölhasználása révén építi föl a koherenciát, az ily módon létrejött szöveg vegyítése a valós világban sem várható megállapítások révén (**a szekerek szívek*, **a szekér a Himalája jégcsúcsain porzik* stb.) csak egy lehetséges világban értelmezhető, amint az irodalomkritikai elemzések bizonyítják. Az Ady-költemény

11 | Kiefer Ferenc: i. m. 10.

12 | Tüzes. In: *A magyar nyelv értelmező szótára* I–VII. Főszerk. Bárczi Géza–Országh László. Akadémiai, Bp. 1959–1962. VI. 872. (A továbbiakban: ÉrtSz.)

13 | Beaugrande, Robert de–Wolfgang Dressler: *Bevezetés a szövegnyelvészetbe*. Corvina, h. n., é. n. [Bp. 2000.] 120.

14 | Hámori Antónia. *Mind. Magyar Nyelv* LIII. évf. 1957/1–2. 137–147. 147.

15 | Király István: *Ady Endre* I–II. Magvető, Bp. 1970. II, 136–139.; Koczkás Sándor: *Akiket hajt a „Sors szele”*. Az Illés szekérének geneziséhez. In: *A Nyugat-jelenség – 1908–1998*. Szerk. Szabó B. István. Anonymus, Bp. 1998. 93–99.

16 | Ady Endre: *Az Illés szekérének*. In: *uő: Összes versei* IV. Akadémiai–Argumentum, Bp. 1955. 133.

1908-ban jelent meg először, a korabeli olvasók zömének akkoriban – még a városi lakosoknak is – a szekérről számos ismerete, tapasztalata volt.

Az Illés *szerekén*

Az Úr Illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sujt és szeret:
Tüzes, gyors szíveket ad nekik,
Ezek a tüzes *szekerek*.

Az Illés-nép Ég felé rohan
S megáll ott, hol a tél örök,
A Himaláják jégcsúcsain
Porzik *szekerük* és zörög.

Ég s Föld között, bús-hazátlanul
Hajtja őket a Sors szele.
Gonosz, hűvös szépségek felé
Száguld az Illés *szekere*.

Szívük izzik, agyuk jégcsapos,
A Föld reájuk föl kacag
S jég-útjukat szánva szórja be
Hideg gyémántporral a Nap.

Petőfi Sándor egy alkalommal használta munkáiban a *szekér* főnevet.¹⁷ (A *kocsi* viszont 49 előfordulású.) A négy ökrös *szekér* című Borjádón írott verse¹⁸ így kezdődik:

Nem Pesten történt, a mit hallotok.
Ott illy regényes dolgok nem történnek.
A társaságnak úri tagjai
Szekérrre ültek és azon menének.
Szekéren mentek, de ökörszekéren.
Két pár ökör tevé a fogatot.
Az országúton végig a *szekérrrel*
A négy ökör lassacsán ballagott.

Petőfi 1845. szeptember harmadik hetében Borjádra látogatott Sassékhoz. „Sass néni, a nagyasszony, édes fiának tekintette, a szép, nemes kisasszonyok édes kisbátyjuknak” – írja a Petőfi számára is oly kedves két hétről egyebek mellett Illyés Gyula.¹⁹ Egyszer a családdal a kúriáról átrándult a közeli faluba, Uzdra, ahonnan az

17 | [A] *szekér*. In: *Petőfi-szótár. Petőfi Sándor életművének szókészlete* I–IV. Szerk. J. Soltész Katalin, Szabó Dénes, Wacha Imre. Akadémiai, Bp. 1973–1987.

18 | Petőfi Sándor: *Összes művei. Költemények* I–V. (Kritikai kiadás.) Akadémiai, Bp. 1973–2008. IV/8.

19 | Illyés Gyula: *Petőfi*. Szépirodalmi, Bp. 1963. 240.

egész társaság ökörszekérrel tért vissza Borjádra. Úgy tudni, Pesthyék felajánlották, hogy kölcsönzik a félórányi útra kocsijukat, de Petőfi javasolta a szóban (s immáron: versben) forgó ökrös szekeret. A költemény első versszaka voltaképpen tényszerű közlés megtörtént eseményről. Az már a vers műalkotási tulajdonsága, hogy szakaszait ismétlésekkel zárja: „Az országúton végig a szekérrel | A négy ökör lassacskán ballagott”. A tényszerűség ki nem mondott, meg nem írt voltahoz tartozik bizonyos ismeret. „A társaságnak úri tagjai | *Szekérre* ültek és azon menének” – írja a költő, azonnal hozzáfűzi, hogy „*Szekéren* mentek, de ökörszekéren. | Két pár ökör tevé a fogatot.”

A történet elmondásából az derül ki, hogy (kissé terjengősre fogalmazva:) a társaság úri tagjai ellentétben a szokással (és társadalmi rangjukkal) szekérre ültek, méghozzá ökörszekérre, ami végképp nem volt gyakori eset, és azon „menének”. Egy, nagyjából a Petőfi-vers születésének idejéből való erdélyi följegyzés is ezt mutatja: „1823–1830: az urak elmentek az hintóval, mi is az ökrös szekérrel beérkeztünk alkonyadotba^a [FogE 113. – ^aMvre]”.²⁰ A kor utazási szokásaitól eltér a helyzet Petőfi leírásában, ezt nyomósítja, magyarázza a „Szekéren mentek, de ökörszekéren” szövegmondat. Ez a beszédalakítási (megnyilatkozási vagy szövegmondat-alakítási) mód a *de* kötőszó használatában eléggé ismeretes:²¹

<Határozó toldásszerű, magyarázatszerű nyomósításában.> *Ezen aztán úgy kacagtunk, de olyan boldogan...* MÓ[RICZ ZSIGMOND]. *A segédek meg a cselédek szakadatlanul, de egész nap, tele marokkal morzsolták [a főtt kukoricát].* MÓ[RICZ ZSIGMOND].

Az ökör vontatta szekerek teherszállításra valók voltak, például 1614-ből *négyökrű* és *nyolcökrű*, 1819-ből *négymarhás* szekerekről is van adat.²² – A Petőfi-vers e szövegrészének félreértését eredményezte Békési Imrenek a *de*⁽¹⁾ kötőszó használatáról írott spekulatív elemzése,²³ amelyben ez olvasható: „Aktuálisan az a szemantikai ellentét jut szerephez, amely a társaságnak *úri* tagjai, valamint az *ökrösszekér* lexémák között van, vagyis a valóságábrázolás (‘denotáció’) beleérthető iróniája”.²⁴ A szerző sajnos ezzel sem oszlatta el írásának homályosságát, amelyet lexémák közötti ellentét és denotáció további zavart keltő említése (értelmezése) mutatja.

A költői én és Erzsike romantikus csillagválasztása a nem éppen a romantikát jellemző ökör vontatta szekéren olyan élethelyzet teremt, amilyennel Füst Milán egyik – egyébként elhagyott – versében is találkozhatni a XX. század eleji klasszikus

20 | [Az] ökrös szekér. In: *Erdélyi magyar szótörténeti tár*. I–XIV. Főszerk. Szabó T. Attila, Vámszer Márta, Kósa Ferenc, Fazakas Emese. Kriterion–Akadémiai–EME, Buk.–Bp.–Kvár 1975–2014. (A továbbiakban: SzT.) X/139. NB. A szótár rövidítésének föloldása: Fogarasi Sámuel: Marosvásárely és Göttinga. Közzéteszi Juhász István. Buk. 1974.

21 | *De*⁽¹⁾ C. 4. ÉrtSz. I: 971–975. 974.

22 | [A] szekér. SzT. XII. 265–269.; négymarhás szekér. SzT. XII. 167.

23 | Büky László: Petőfi az ökörszekéren. *Édes Anyanyelvünk* XXV. évf. 2003/2. 7.

24 | Békési Imre: Miért de? In: uő: *Osztatlan filológia*. Tiszatáj Könyvek, Szeged 2001. 11–17.

modernség jegyében egy szecessziós rajzolatban.²⁵ Angyalok utaznak szekéren, a csillagok alatt gyönyörködve a vidékben, utóbbi helyzet mintegy allúzió is lehet(ne) a csillagválasztási történet hangulatára:

Felülének angyalok *szekérre* utazni,
Holdas országúton jární, nézni a völgyeket,
S nézve a völgyeket, tóba fürödni.

S amint így utaztak...
Hol üres az éji tér s két torony áll magában,
S hol egy vad folyamnak zsilipjei zúgnak,
S fenn a hidegben, hol két csillag bűgva melegszik:
A hegyekről egy alvajáró jött szegény!

Egy másik művében szekér és a rajta utazó parasztok rusztikus képéhez a romantikus és megszemélyesített *nyájas holdvilágot* társítja, ellentétet építve a kétféle világ képviselői között:

A ködben két banya szidott egy részegest.
S a köd fölött lassan haladt egy szép *szekér*.
S vitt két bohó parasztot: egy vaskos legényt,
S mellette űlt a nyájas holdvilága...²⁶

A szekér mint a magyar parasztság életéhez, munkájához kapcsolódó tárgy megnevezése a maga természetességében számos helyen megtalálható, ha azok ábrázolt tárgyiasságok. Arany János költészetéből is jól látszik az olyan ábrázolt tárgyiasság, amelyik a valós világgal egyező szerepet képvisel: a terménnyel, fővennyel megrakott szekerek ismerete révén a szövegbefogadó be tudja illeszteni az értelmi folyamatosságba ezeket. (Ábrázolt tárgyiasság valamely irodalmi műben minden tág értelemben vehető, elsősorban nominálisan felvázolt valami: dolog, személy, történet, állapot és más egyéb.)²⁷ Arany János alábbi versrészleteiben – a szövegmű lehetséges világában is a szekerek és szerepük a paraszti munkában előismeretek, amelyek koherenciaépítők:

Gyékényes abroncsos alföldi *szekér*,
Honnan cipel a sors – s e három egér?
Hoztál-e pirosló új búza-magot?
Mezők üde lelkét: friss széna-szagot?

*

Széles országúton andalog a jobbágy,

25 | Füst Milán: Virágvasárnapi ballada. In: *Változtatnod nem lehet – Verseik*. Az Athenaeum R.T. kiadása, h. n., é. n. [Budapest 1913.] (Modern Könyvtár 333–339.) 32–33.

26 | Füst Milán: A részeg kalmár. *Nyugat* IV. évf. 1911/2. 175–177.

27 | Roman Ingarden: *Az irodalmi műalkotás*. Gondolat, Bp. 1977.

Végzi keservesen vármegye robotját.
Kavicsos fövennyel rakta meg *szekerét*,
Annak terhe alatt nyikorog a kerék.²⁸

A szekér megjelenése Radnóti Miklós lírájában szintén az ábrázoltság olyan szerepében van meg, mint egy lehetséges világ parasztemberének munkaeszköze. A vers, Elégia egy csavargó halálára *kocogó szekere* megjelenése még a csavargó (és a költő) életének vidám(abb) szakaszához tartozó esemény, némileg népies, archaikus történet:²⁹

Hangokat fogott a levegőből
madaras fütyülése; vidám volt és
nagyokat izzadt a poros úton
cifra igékkal, ha nem vette föl
a vén paraszt kocogó *szekeére*.

Másutt, egy évtized múlva írott költeményének lírai leírásában nem csupán a tájhoz van kapcsolva a „*vad szekér*”, hanem az időközben lassan változó világszemléletre kényszerült Radnóti nyugtalanságához, halálfélelméhez is.

Úszik az alkonyi ködben a rét
s a távoli, vad *szekerek*
zörgése lerázza a fák
maradék levelét.

A tüzes szekér, a halál szekere kapcsán Bessenyei György egyebek mellett Illés haláláról is elmélkedett. A halál azzal kapcsolatos képzettársítás is lehet, hogy az ókorban Indiától Egyiptomig az előkelők többnyire szekéren, kocsin harcoltak. Elizeus is fölkiáltásában – látván Illés elragadását – harci szekerekről szól, nem egy bibliafordításban *harci szekér* szerepel, hiszen a latin *currus* ezt is jelenti. Csokonai Vitéz Mihály efféle harcot jelenít meg, amikor (talán a korabeli kolozsvári) földrengésekről verselt, ezáltal szintén egy lehetséges világba helyezve a harci szekeret:

Ki ütvén zászlóját a' Had' véres Atyja
A' halál 's írtózás' szelén lobogtatja.
Pattantja Bellóna rettentő ostorát,
Keresztül nyargalja öldöklő táborát.
Rettegés, félelem futnak öldöklő *szekeérébe*,
Dühösség szikrázik mind egyik' szemébe.

*

28 | Arany János: Vásárban; A szegény jobbágy. *Összes művei I.* Akadémiai, Bp. 1951. (Kritikai kiadás.) 11–12.; 324.

29 | Radnóti Miklós: Elégia egy csavargó halálára. *Összes versei és műfordításai.* Szépirodalmi, Bp. 1959. 44–56., 44.; Nyugtalan őszül. Uo. 219–221. 220.

A' Halál a' füstnek 's pornak közepében
 Kevéllyen kovájog véres *szekerében*
 's Fel ütvén zászlóját eggy barna fellegre
 Nyilát sűrűnn hánya e szegény seregre³⁰

A szekér vagy kocsi az antik mitológiában a titán Hüperión és Thea titanisz gyermekének, Héliosznak velejáró jegye; tüzes szekerét négy szárnyas ló hozza föl hajnalban az égbe, majd viszi nyugat felé.³¹ Az európai görög (és latin) műveltség köréből ez a szekérképzet ábrázolt tárgyiasságként megjelenve a lehetséges és való világhoz tartozik. (A 2Kir. 23: 11 is említi a Nappal kapcsolatosan szekeret.) Zrínyi Miklós az emberi élet végességét a Szigeti vefzedelemben a megújuló Hélioszal, szekerével példázza, megértéséhez ma is szükséges a klasszikus műveltség:³²

Meg vénhefzik az föld, el vefzti fzepréségét,
 De uyul ha éri kikelet idejét,
 Az nap el végezi eftue ő menését,
 De meg uyul reggel kihovván *fzekerét*:

Chak maga egyedül az nyomorult ember,
 Az ki gyors vénfégerül fo ha meg nem tér [...]

A nyelvi megnyilatkozások során a *szekér* szóval jelölt dologhoz számos ismeret kapcsolódott. Ezek a megnyilatkozásokban pragmatikai előfeltevés³³ gyanánt szerepel(het)nek, megadva a megnyilatkozásokból fölépülő szövegmű vagy szövegműdarab közleményének irányágában a koherenciát, az értelmi folyamatosságot. A *szekérre* vonatkozó állításokat a (szép)irodalmi szövegmű lehetséges világában bármely olvasónak igaznak kell tartania, éppígy a valóságos beszéd folyamatban. Ha ez nem így történik, akkor a megnyilatkozás nem szerencsés, a beszélő vagy író bizonyára nem a helyzetnek megfelelően használta azt. A föntiekben áttekinített szövegmetszetekben a *szekérhez* mint ábrázolt tárgyiassághoz olyan ismeretek kapcsolódnak, amelyek megvannak a valóságos világban, vagy onnan átkerültek egy lehetséges világba. Ebbe vagy ezekbe magukkal viszik az ismereteket, amelyek azután némelykor visszaépül(het)nek a valóságos világról tett megnyilatkozás(ok)ba. Az Arany- és főképpen a Petőfi-szövegművek éppen ezt mutatják, hiszen jó szerrel tényszerű (csaknem tudományos hitelességű) leírásnak is tekinthetők. A Füst Milán-i szekeres szövegmetszetek részben tényszerű, részben metaforikus, egészében lehetséges (középkort idéző) ábrázolt tárgyiasságúak. Csokonai a szekér harci szerepével részletezi a hadi tevékenységet a lehetséges világban. Zrínyi a szekér mitologikus példázatával gondolkodik az emberi életről, Ady nehezen fölfejtethető szimbolikával

30 | Csokonai Vitéz Mihály: *Összes művei. Költemények I–V.* Akadémiai, Bp. 1975–2002. A Föld Indulás I/42–43., 43, 528.; A Had III/207–208. 207.

31 | Vö. Trencsényi-Waldapfel Imre 1963. *Mitológia.* Gondolat, Bp. 76–77.

32 | Zrínyi Miklós: Szigeti vefzedelem. In Adriaí tengernek syrenaia. Kofmerovi Máte, Béch MDCLI. Pars septima: 43–44.

33 | Kiefer Ferenc: *i. m.* 44., 51–53.

szövi össze a biblikus előismereteket, majd távolabb kerül szövegműve a szekér mint ábrázolt tárgyiasság általános képzettársításaitól, bár a koherencia a *szekér* főnév ismétlődései folytán nem sérül.

Title, Word, Text – The Word „Szekér” in Text Comprehension

Keywords: biblical text, szekér, presupposition, text comprehension, possible world

In a biblical story, Elijah was taken up into the heavens by a fiery chariot. Knowledge of the Hungarian word „szekér” (coach, chariot), as well as the object it denotes and the biblical motif, is necessary for understanding several poets’ works (e.g., Endre Ady, Mihály Csokonai Vitéz, Sándor Petőfi). Preconceived notions about „szekér” and presuppositions in the text sentences are conditions for text coherence and comprehension.